

raad voor cultuur raad voor cultuur raad voor cultuur

R.J. Schimmelpennincklaan 3
postbus 61243
2506 AE Den Haag
telefoon +31(0)70 310 66 86
fax +31(0)70 361 47 27
e-mail cultuur@cultuur.nl
www.cultuur.nl

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
mevrouw M. van Bijsterveldt-Vliegthart
Postbus 16375
2500 BD Den Haag

datum: 22 april 2010
uw kenmerk: DK/B&B/124372
uw brief van: 26 mei 2009
ons kenmerk: rc-2009.05316/17

onderwerp: Talentontwikkeling

Geachte mevrouw Van Bijsterveldt,

Op 26 mei 2009 heeft uw ambtsvoorganger de Raad voor Cultuur advies gevraagd over het onderwerp talentontwikkeling, waarbij hij de nadruk heeft gelegd op de ontwikkeling van toptalent, de instrumenten binnen het cultuurbeleid daarvoor en de aansluiting tussen het kunstvakonderwijs en de arbeidsmarkt. Hierbij wordt aan dat verzoek voldaan. Na stil te staan bij de context waarin dit advies tot stand is gekomen en het benoemen van enkele essentiële uitgangspunten, verkent de Raad de gestelde vragen en signaleert hij op sectorniveau de belangrijkste kansen en bedreigingen ten aanzien van talentontwikkeling. Het advies wordt afgerond met een aantal slotopmerkingen.

De context en het moment van dit advies

In de Tweede Kamer heeft men zich in 2008 afgevraagd of het kunstvakonderwijs wel voldoet in kwalitatieve zin, of er effectief wordt geanticipeerd op de arbeidsmarkt en of er niet wordt opgeleid tot een overschot op die markt waardoor men terugvalt op sociale uitkeringen.

Op 16 maart 2009 schreef uw ambtsvoorganger de Tweede Kamer in reactie daarop een brief met als doel meer duidelijkheid te verschaffen over het functioneren van het kunstvakonderwijs. Ook signaleerde hij aanknopingspunten ter verbetering en kondigde hij een aantal vervolgstappen aan.

Op 24 maart 2009 verzocht hij de HBO-raad een sectorplan op te stellen met betrekking tot het kunstvakonderwijs in Nederland, één van de belangrijkste voorzieningen als het gaat om de ontwikkeling van talent. Hiertoe stelde de HBO-raad de externe commissie Dijkgraaf in die eerst aanbevelingen op hoofdlijnen zal formuleren.

Tevens zijn bij diverse instituten onderzoeksvragen uitgezet: het bij de Wet Werk en Inkomen Kunstenaars (WWIK) behorende flankerend beleid wordt geëvalueerd. De

postacademische instellingen in de sector Beeldende Kunst en Vormgeving worden onder de loep genomen en het MBO-kunstvakonderwijs wordt onderzocht. En omdat is vastgesteld dat de HBO-monitor onvoldoende gegevens oplevert zal dit longitudinale onderzoek anders worden vormgegeven, hetgeen op den duur moet leiden tot de feitelijke gegevens en cijfers die nu nog ontbreken. Geen van de hiervoor genoemde (onderzoeks)vragen zal voor april worden beantwoord.

Medio december 2009 meldde uw ambtsvoorganger de Tweede Kamer dat de HBO-raad het gevraagde sectorplan pas in juli 2010 zal uitbrengen, hetgeen samenhangt met het vertraagde, waarschijnlijk in mei 2010 uitkomende advies van de commissie Dijkgraaf. Hoewel ook de Raad voor Cultuur zijn adviestraject pas later kon starten heeft uw ambtsvoorganger aangegeven het advies graag te ontvangen voor 1 april 2010. Daarmee wordt het een eerste zetstuk in een veelomvattend geheel dat zich de komende periode, aan de hand van aanvullend materiaal en daarop gebaseerde inzichten, nader moet uitkristalliseren.

De Raad zal met dit advies vooral signaleren en agenderen op hoofdlijnen. Voor het instrumentaliseren van bepaalde inzichten is het, gelet op de geschetste omstandigheden, immers te vroeg. Begin volgend jaar publiceert de Raad zijn periodieke analyse van de culturele sector. Daarbij zal veel aandacht uitgaan naar de wijze waarop de per 2009 ingestelde culturele basisinfrastructuur functioneert. In dat kader zal hij ook terugkomen op het onderwerp talentontwikkeling.

De uitgangspunten

Talent is de krachtigste bron voor de kwaliteit van kunst- en cultuurbeoefening. Afhankelijk van de mate waarin talent wordt gekoesterd en geslepen ontwikkelen zich goede kunstenaars en interessante cultuurdragers die ook buiten de grenzen worden gewaardeerd. Dit vereist een open klimaat, adequaat onderwijs en een passend voorzieningenniveau. Het is van algemeen maatschappelijk belang dat er voor iedere inwoner van dit land ruimte is voor ontplooiing en reflectie door middel van culturele activiteiten.

Het is een grote verworvenheid dat men in principe kan kiezen welke opleiding men volgt en hoe men professioneel actief wil zijn. Men is zelf verantwoordelijk voor de gevolgen van die keuzes.

Kunstenaars en culturele professionals blijken vaak goed te zijn in het duiden van het heden, het verkennen van de toekomst en het ontwerpen van nieuwe concepten en perspectieven. In een sociaal-economische context waarin kennis en creativiteit steeds belangrijker worden, is een florerende kunst- en cultuursector niet alleen een voorwaarde voor welzijn maar ook voor welvaart. Globalisering, digitalisering en medialisering bieden extra mogelijkheden om de rijke diversiteit van kunst en cultuur in brede zin te verzilveren. Zij scheppen bovendien belangrijke voorwaarden voor een opleidings- en beroepsklimaat dat steeds meer wordt gekenmerkt door interdisciplinaire samenwerking en internationale oriëntatie.

De kernbegrippen hier zijn vrijheid, verantwoordelijkheid, het belang van het individu en het belang van de samenleving.

Een verkenning van de gestelde vragen

1. *Op de eerste vraag, of de kwaliteit van de afgestudeerden voldoet aan de behoefte aan (internationaal) toptalent, is een kort antwoord te geven: nee, daarop is het huidige kunstvakonderwijs niet ingericht. Het kunstvakonderwijs weerspiegelt een egalitaire mentaliteit die eerder is gericht op de grootste gemene deler dan op toptalent.*

Behoeft

Eerst een kanttekening bij het begrip behoefte, waarbij het kan gaan over de behoeften van het individu dat zich wil ontplooien, van de sector die zich wil ontwikkelen of van de maatschappij die daaraan rendement wil ontleen, in materiële of immateriële zin. Deze behoeften kunnen zowel in elkaars verlengde liggen als op gespannen voet met elkaar staan. Toptalent onderscheidt zich vaak door het herdefiniëren van de vraag en verhoudt zich tot onverwachte, (nog) niet gestelde vragen en niet eerder gearticuleerde behoeften. Tegelijkertijd beantwoordt toptalent zo aan het verlangen naar vernieuwing. Dit is een belangrijke verbijzondering van het arbeidsmarktperspectief, waarbij persoonlijke urgentie direct is te koppelen aan maatschappelijke opbrengst.

Toptalent

Het begrip (top)talent wordt in dit advies gebruikt voor zowel de eigenschap als de persoon. De benadering van toptalent vraagt om diversiteit, differentiatie en nuancering. Toptalent moet bezien worden in samenhang met aanstormend en bewezen talent, begrippen die zijn gebruikt in het in 2007 uitgebrachte Raadsadvies 'Talent begint bij ambitie. Over het ontwikkelen van toptalent.' Talent begint met het fysieke, mentale en emotionele vermogen om in een bepaald gebied bovengemiddeld te presteren. Waar talent echter vaak (nog) latent is, is toptalent evident. Toptalent is zelfbewust, wordt herkend, heeft een sterk lerend vermogen, blijft in beweging, schaaft zichzelf voortdurend op en zoekt navenante vormen van erkenning, vaak dus ook internationaal. Toptalent en succes vallen niet per definitie samen. Verschillende omgevingen kwalificeren toptalent ook anders. Zo is het werk van de *artist's artist* vooral van betekenis voor de ontwikkeling van een bepaalde discipline en valt kunst die op grotere schaal aanspreekt sneller de eer te beurt om te worden gepromoot als internationaal exportproduct.

De kwaliteit van de afgestudeerden

Ten slotte wordt in de eerste vraag geïnformeerd naar de kwaliteit van de afgestudeerden. Men zou dit kunnen meten aan de hand van de eindexamenresultaten. Daar kan men tegenover stellen dat de beroepspraktijk meer maatgevend is dan de opleiding. Het gemiddelde niveau van de afgestudeerden heeft echter nauwelijks relatie met de individuele kwaliteiten van toptalent.

Het kunstvakonderwijs

Dit brengt de Raad op enkele algemene observaties ten aanzien van het kunstvakonderwijs, waarvan hij verwacht dat de commissie Dijkgraaf die deelt en nader uitwerkt. Deze commissie gaat in op de vraag hoe kunstopleidingen zo goed mogelijk kunnen aansluiten op de arbeidsmarkt van de toekomst, artistieke ontwikkelingen en internationale ontwikkelingen in het hoger onderwijs.

De Raad vindt dat te veel opleidingen in het kunstvakonderwijs gebukt gaan onder de omvangrijke en veeleisende onderwijsstructuren waarvan zij deel uitmaken. Hierdoor lijkt er binnen het curriculum steeds minder ruimte te bestaan voor flexibiliteit. Het kunstvakonderwijs waarvoor de rijksoverheid verantwoordelijk is moet studenten vooral goed voorsorteren voor de beroepspraktijk, qua vaardigheden en in intellectueel en persoonlijk opzicht. Die beroepspraktijk vertegenwoordigt niet alleen de meest voor de hand liggende podia voor toptalent, maar is in de meeste gevallen toenemend dynamisch en hybride. Hierop wordt teruggekomen onder het kopje 'Arbeidsmarkt of werkvelden'. Een intensievere wisselwerking tussen de opleidingen en de verschillende werkvelden dient voort te komen uit hun vanzelfsprekende medeplichtigheid aan een veelsoortig en veelkleurig cultureel klimaat. Dat zou de toekomstige perspectieven voor talent vergroten en op een natuurlijke manier ruimte kunnen creëren voor artistieke en maatschappelijke innovatie.

Het kunstvakonderwijs op HBO-niveau moet, meer dan tot dusver, inzetten op ambitieuze, exclusieve, op maat gesneden opleidingen die zich overtuigend onderscheiden van het overige onderwijsaanbod in de kunsten. Een adequaat bekostigingssysteem en een strengere selectie op kwaliteit, zowel aan de poort als gedurende de rest van de opleiding, dragen daaraan bij.

Dit impliceert volgens de Raad bovendien een wenselijker én effectiever sturingsmechanisme dan het alternatief: het a priori beperken van de getalsmatige capaciteit van opleidingen, hetgeen de suggestie zou wekken dat is te becijferen hoeveel kunstenaars ons land kan hebben.

Een andere observatie is dat veel studenten de bachelorfase beschouwen als een afgeronde en voor de beroepspraktijk toereikende opleiding, terwijl de praktijk dat te vaak logenstraft. Mede daarom zou een aantal opleidingen er goed aan doen de verhouding tussen bachelor- en masterplaatsen te heroverwegen ten gunste van de laatste categorie. Daarmee drukken zij tegelijkertijd het gewenste ambitieniveau uit. Er moet binnen het kunstvakonderwijs meer ruimte voor onderzoek en reflectie worden ingebouwd. Voor ontwikkeling en innovatie zijn dit cruciale functies. Bovendien dragen zij substantieel bij aan een omgeving waarin toptalent kan floreren. De lectoraten die het laatste decennium zijn ingesteld zijn een goede stap in de richting. Zij vragen echter wel om evaluatie en verdere profilering. In dit kader kan ook de verbinding tussen academie en Academia worden meegenomen.

Ten aanzien van het MBO-kunstvakonderwijs maakt de Raad, vooruitlopend op de aangekondigde aanvulling op het Schoolverlatersonderzoek, de volgende kanttekeningen. Het is positief dat ROC's kansen geven aan doelgroepen die voorheen moeilijk werden bereikt. Zij komen eveneens effectief tegemoet aan de vraag naar bepaalde technische en uitvoerende functies binnen artistieke praktijken. Waar het aankomt op het artistiek-inhoudelijke niveau laten de opleidingen echter te wensen over en blijkt de door studenten verlangde doorstroming naar hoger onderwijs of de praktijk vaak een illusie. Betere voorlichting en adequate toetsing dienen hier soelaas te bieden.

2. Voldoen de instrumenten binnen het cultuurbeleid om talent verder te ontwikkelen tot toptalent? Hierbij wordt gerefereerd aan postacademische instellingen, productiehuizen en de rol van sectorinstituten. Deze vraag is niet zonder meer met ja of nee te beantwoorden en vergt allereerst een sectorale benadering. Dat neemt niet weg dat toptalent zeer gebaat kan zijn bij omgevingen waar ruimte is voor interdisciplinariteit.

De instrumenten

Om te beginnen iets over het geheel aan instrumenten ten aanzien van talentontwikkeling, een veelomvattend en grillig amalgaam. Deze instrumenten ressorteren, op meerdere overheidsniveaus, zowel onder Onderwijs als onder Cultuur, onder Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Economische Zaken, Buitenlandse Zaken en VROM. Ze worden zowel door overheden gefinancierd als door private fondsen, bedrijven en particulieren. Zij maken het mogelijk talent te herkennen, te stimuleren en te ontwikkelen, zowel in de buitenschoolse cultuureducatie, als in de opleidings- en beroepsfase.

Er zijn de onderwijsgestuurde voorzieningen, zoals het primair en voortgezet onderwijs, kunstopleidingen en universitaire opleidingen. En er zijn, al dan niet gesubsidieerde, culturele voorzieningen die zijn gericht op verdere ontwikkeling, presentatie en promotie van talent.

De routes in creatieve praktijken blijken niet altijd voorspelbaar of lineair. Er zijn grote verschillen per werkveld en sector, die om uiteenlopende voorwaarden en kansen vragen. Daarnaast ontstaan steeds meer praktijken die zich tussen de disciplines situeren, variërend van laboratoriumachtige settings tot inter- en multidisciplinaire producties.

Algemene voorwaardenscheppende factoren

Het ouderlijk huis en de sociale omgeving zijn van wezenlijke betekenis voor het herkennen en stimuleren van talent. Ontbreken hier interesse en kansen, dan kan dat verdere ontwikkeling frustreren. Daarnaast zijn sociale en economische emancipatie van belang; hierbij is ook de overheid in zicht. Vervolgens zijn er de voorzieningen waarvoor de overheid directe verantwoordelijkheid draagt.

Met het oog op zowel de noodzakelijke voedingsbodem als ontwikkeling van toptalent zou in het primair en voortgezet onderwijs moeten worden geïnvesteerd in meer tijd, aandacht en professionaliteit ten aanzien van kunst en cultuur. In het in 2006 uitgebrachte raadsadvies *'Onderwijs in Cultuur'* vraagt de Raad aandacht voor de opleiding van kwalitatief hoogwaardige docenten, doorlopende leerlijnen en de te leggen verbindingen tussen schoolgebonden cultuureducatie, niet-schoolgebonden cultuureducatie en amateurkunst.

Het functioneren van talent

Er zijn evidente verschillen ten aanzien van de leeftijd waarop talent bij voorkeur moet worden ontdekt, tot wasdom moet komen en verder moet worden ontwikkeld. Willen aanstormende talenten succesvolle musici of dansers worden, dan kunnen ze niet jong genoeg beginnen. Scheppend kunstenaarschap vereist daarentegen meer conceptueel vermogen en daarmee een zekere leeftijd en ervaring. Een danser van veertig laat zijn actieve loopbaan op het podium doorgaans achter zich, een architect van beneden de veertig wordt beschouwd als jong.

Daarnaast zijn er artistieke praktijken waarin men overwegend individueel opereert, terwijl men in andere weinig begint zonder het collectief. Opdrachtgebonden disciplines als bouwkunst en vormgeving vergen andere omstandigheden dan het klimaat dat nodig is voor autonome praktijken in de beeldende kunst, film en letteren. Bij disciplines waarin podiumgebonden uitvoeringspraktijken de boventoon voeren zoals theater, dans en muziek ligt dat weer anders.

Ongeacht deze verschillen behoeft elke vorm van serieuze talentontwikkeling een lange termijn aanpak en begint de ontplooiing van talent pas in de confrontatie met de praktijk: de ultieme uitdaging en toets.

Bij het benoemen van de kansen en bedreigingen per sector beperkt de Raad zich niet tot de cultuurpolitieke instrumenten. Hij beziet dus zowel de buitenschoolse cultuureducatie, als de opleidings- en de beroepsfase.

Bouwkunst

Onder de bouwkunst vallen (interieur)architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur, verschillende disciplines met hun eigen opleidingen en beroepspraktijk. De kritische succesfactoren liggen in eerste instantie besloten in de overgang van de opleidingsfase naar de beroepspraktijk. Zowel de opgaven als de manier van werken zijn in complexiteit toegenomen. De opleidingen sluiten daar met hun beroepsprofielen nog te weinig op aan. Mede daarom wordt binnenkort een tweejarige praktijkervaringseis voor beroepskwalificatie ingevoerd.

Gelet op de risicomijdende toepassing van de Europese regelgeving ten aanzien van aanbestedingen, in combinatie met het huidige economische klimaat, is het voor talent momenteel extra moeilijk zich in de beroepspraktijk te bewijzen, laat staan zich te ontwikkelen tot toptalent. Hoewel er initiatieven zijn om architecten, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten opstapmogelijkheden te bieden naar de beroepspraktijk, bijvoorbeeld via het Bureau Rijksbouwmeester, kan de effectiviteit hiervan nog niet worden beoordeeld.

Het postacademische Berlage-instituut zou een dankbare intermediaire rol kunnen spelen tussen opleiding en bouwpraktijk. Ook zou binnen de postacademische setting een stimulerend klimaat kunnen worden geboden om individuele ontwerpqualiteiten verder te ontwikkelen.

Een door professionele opdrachtgevers gedragen netwerk en cultuur van opdrachtgeverschap, gericht op bevordering van (top)talent is nauwelijks aanwezig. Het zou wenselijk zijn als het Stimuleringsfonds voor Architectuur (SFA) en het Nederlands Architectuur Instituut (NAi), mogelijk in samenwerking met Architectuur Lokaal, onderzoeken op welke wijze zo'n netwerk tot stand gebracht kan worden en hun beleid en instrumenten op dit punt intensiveren.

De huidige cultuurpolitieke instrumenten zijn met name gericht op het profileren en presenteren van talent en het bevorderen van (ontwerpend) onderzoek in de bouwpraktijk. Het SFA en het Fonds voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Bouwkunst (Fonds BKVB) bieden daartoe verschillende mogelijkheden. Het buitenlandbeleid van het NAi, dat onder meer in samenwerking met het programma Dutch Design, Fashion and Architecture (DDFA), toptalent de mogelijkheden biedt zich te manifesteren in het buitenland en daar opdrachten te verwerven, is een belangrijk instrument. Daarnaast zijn er prijzen en (ondersteuning van) openbare prijsvragen door Archiprix, European en Architectuur Lokaal. Hoewel deze initiatieven van bovengenoemde drie instellingen kunnen bijdragen aan het vinden, ontwikkelen en uitventen van talent, zijn ze verre van toereikend voor een optimale manifestatie van toptalent in de bouwkunst.

Vormgeving

De belangstelling voor vormgeving is tegenwoordig zo groot dat toptalenten daaraan ten onder kunnen gaan. De opleidingsfase gunt hen nauwelijks de ontwikkeling die ze nodig hebben om werkelijk te kunnen groeien. In de markt lijkt het adagium 'anything goes' en de hang naar sterren is groot. Juist om die reden zijn in de vormgeving, nog meer dan in de bouwkunst, reflectie en theorievorming van essentieel belang. Daarbij gaat het, ook in de beroepsfase, om het niveau van de feitelijke vakuitoefening en het denken daarover. Het sectorinstituut Prensela stimuleert dit met uiteenlopende activiteiten.

Een sector die de komende jaren steeds meer op basis van kennis zal functioneren dient zelf te kunnen investeren in het ontwikkelen daarvan. En gaat het om toptalent, dan gaat het evenzeer om het voeden en ontwikkelen van diegenen die binnen de sector een rol spelen als docent, criticus, promotor, opdrachtgever etc. Een positieve ontwikkeling in dit licht is de net opgerichte masteropleiding Design Cultures aan de Vrije Universiteit van Amsterdam.

Deze probeert een brug te slaan tussen het traditionele kunsthistorische referentiekader en de perspectieven vanuit antropologische, sociologische en economische hoek. Daarvoor heeft Prensela een leerstoel Designcultures in het leven geroepen.

Net als bij de bouwkunst zijn goede opdrachtgevers ook essentieel voor het gebied van de vormgeving.

Het is een gevoelig verlies dat de langdurige en succesvolle voorbeeldrol van het rijk is verkleind, onder meer door privatisering en door andere regelgeving, zoals de Europese aanbestedingsregels. Voor zover het rijk nog wel een rol heeft, wordt deze bepaald door ingewikkelde procedures en voorwaarden. Dit gaat ten koste van de kwaliteit.

Wil de rijksoverheid toptalent stimuleren, dan moet nauwkeuriger met het eigen opdrachtgeverschap worden omgegaan.

Voor zowel de bouwkunst als vormgeving geldt tenslotte dat investeringsmogelijkheden nodig zijn om essentiële functies als vernieuwing en experiment, productie en distributie te faciliteren. Daaraan komen de cultuurpolitieke instrumenten tegemoet. Wat ontbreekt zijn voldoende impulsen voor het investeringsklimaat. Initiatieven als SEED en SOFA komen hieraan in bescheiden mate tegemoet door het bieden van kennis, netwerken, zakelijke ondersteuning en financiering. De strategie komt neer op het minimaliseren van risico en het maximaliseren van potentieel.

Beeldende kunst

Zowel in de beeldende kunst als bij film blijkt het niet zelden problematisch dat studenten relatief jong beginnen aan studies die bij uitstek vragen om een zekere geestelijke bagage. Kunstopleidingen worden steeds meer geconfronteerd met een variabele instroom en navenante niveauverschillen. Dit bemoeilijkt hun functioneren in het algemeen en de theorievorming in het bijzonder, die daarnaast te zeer wordt bepaald door een westers kunst- en cultuurbegrip en de daarbij behorende geschiedenis. Een multicultureel perspectief zou de toegankelijkheid voor cultureel divers talent vergroten en bovendien ruimte geven aan nieuwe benaderingswijzen.

De vier postacademische instellingen op het gebied van beeldende kunst en vormgeving zijn sterk ingesteld op het faciliteren van toptalent in de overgang van opleidings- naar beroepsfase. Zij vertegenwoordigen elk een bijzondere praktijk, hetgeen zowel grote belangstelling van buitenlandse deelnemers als een reputatie in de internationale kunstwereld heeft veroorzaakt. Niettemin is op herhaaldelijk aandringen van de Raad onderzoek gestart naar hun functioneren in relatie tot het huidige kunstvakonderwijs en vergelijkbare instellingen in het buitenland. De resultaten van dit onderzoek dienen een fundament voor toekomstig beleid te verschaffen.

Het instrumentarium van het Fonds BKVB is gedifferentieerd en zowel gericht op artistieke ontwikkeling als op het functioneren van (top)talent in de praktijk. De variatie aan instrumenten - stimuleringsubsidies, buitenlandateliers, studiereizen, prijzen etc. - werpt vruchten af, zo blijkt ook telkens weer uit de antecedenten van succesvolle kunstenaars. Het fonds opereert de laatste jaren steeds meer volgens het adagium 'beter en minder', waardoor toptalent bewuster gestimuleerd wordt. Daarnaast zet het fonds nadrukkelijk in op internationalisering. Dit bevordert het inzicht en het opereren in andersoortige praktijken in hoog tempo en werkt de internationale toets in de hand.

Ook de Mondriaan Stichting draagt structureel bij aan in- en uitwisseling met het buitenland door een programma en instrumenten die met name zijn gericht op bemiddelaars en instellingen.

De presentatie-instellingen bieden (top)talent de gelegenheid om te produceren en zich te presenteren. Zij bieden uitdrukkelijk een internationaal platform dat uitdaagt tot reflectie.

Film

Op het gebied van talentontwikkeling in de film heeft de Raad recentelijk geadviseerd. De masteropleiding aan de Film- en Televisie Academie die als gevolg daarvan is opgezet, is inmiddels anderhalf jaar operationeel. De reacties zijn positief. Vooral bijzonder talent krijgt hier de mogelijkheden zich verder te ontwikkelen. Echter, zowel op de vakopleidingen als bij het Maurits Binger Instituut, de postacademische instelling in de filmsector, zou de focus op onderzoek, ontwikkeling en reflectie verstevigd moeten worden.

Naar aanleiding van het geconstateerde gebrek aan samenwerking binnen de sector hebben de fondsen de afgelopen periode een grote slag gemaakt.

Het Nederlands Fonds voor de Film heeft in samenwerking met het Mediafonds, het Cobofonds en de omroepen het Deltaplan Talent gelanceerd. Regelingen zijn inmiddels beter op elkaar afgestemd en kennen een hogere frequentie, talent krijgt de rust om te werken aan producties en ook bewezen talent krijgt de kans om na een debuut door te groeien.

Letteren

De letterensector is tot nu toe de enige kunstdiscipline waarin de beroepspraktijk alleen professioneel georganiseerd en ondersteund wordt ten aanzien van productie, distributie en afname. Deels gebeurt dit door beurzen en prijzen en deels door subsidies, promotionele activiteiten en leesbevordering. De markt is hoofdzakelijk actief ten aanzien van distributie en afname.

Een volwaardige professionele opleiding kent letteren niet, zo constateerde de Raad al eerder. Tot op heden zijn veel auteurs autodidact. Er bestaan alleen schrijfopleidingen die zich toeleggen op het praktische aspect van het schrijven. Die zijn niet gericht op de groei en het conceptuele vermogen van de auteur. Het is positief dat in navolging van de ons omringende landen en de Angelsaksische wereld binnenkort een voltijds bachelor Creative Writing start aan de Hogeschool voor de Kunsten ArtEZ. Stichting De Wintertuin is als literair productiehuis nauw betrokken bij deze ontwikkeling.

Daarnaast zou een goede literaire vertaleropleiding toptalenten moeten faciliteren. Zij ontsluiten immers het internationale cultuurgood. Het huidige bestand vertalers vergrijsst en er is onvoldoende nieuwe aanwas. Bovendien betreft het merendeel van vertalingen Angelsaksische literatuur. Die trend loopt synchroon met de afname van studenten in andere talen. Dit tekort wordt versterkt door het opheffen van de enige universitaire vertaalopleiding in Nederland, inmiddels tien jaar geleden. In september start de Universiteit Utrecht, in samenwerking met de universiteiten van Leuven en Antwerpen, een eenjarige master vertalen. Het Letterenfonds levert een bijdrage aan het praktijkdeel door middel van gastdocenten.

De financiering van deze opleiding is echter niet structureel waardoor dit initiatief mogelijk voortijdig strandt. Er zou bij de universiteiten op moeten worden aangedrongen deze lacune blijvend te dichten.

Muziek

Via onder meer jeugd-, harmonie- en fanfareorkesten, ensembles, popbands en muziekscholen zoekt aanstormend muziektalent in de cultuureducatiefase zijn weg naar de conservatoria. Nederland heeft nog altijd een divers amateurmuziekleven, maar verenigingen staan toenemend onder druk. Dat werkt in de hand dat vooral het sociale milieu bepalend wordt voor de kansen die jong talent krijgt. Hoewel in de alledaagse muziekpraktijk zoveel mogelijk bruggen worden geslagen, ontbreekt een gecoördineerde aanpak, gericht op de ontwikkeling van talent.

Het primair onderwijs moet talent tijdig kunnen herkennen en gerichte scholingsmogelijkheden kunnen bieden. De Raad adviseerde in 2006 om de LOOT-systematiek uit de sportwereld (scholen waar jonge talenten primair en voortgezet onderwijs kunnen combineren met een tijdige en gerichte sportopleiding) nader te onderzoeken op toepasbaarheid in kunstsectoren.

In het voortgezet onderwijs kan via cultuurprofiel scholen gedacht worden aan een bijzonder aanbod van muziek, evenwichtig gespreid door het land. Door veelbelovende talenten in de laatste twee jaren van het voortgezet onderwijs voor te bereiden op professioneel muziekonderwijs, worden optimale condities voor groei gecreëerd.

Wat betreft de opleidingsfase valt op dat vele conservatoria worden bevolkt door studenten die overwegend afkomstig zijn uit het buitenland. De Nederlandse opleidingen zijn voor hen aantrekkelijk, want relatief goedkoop. Vaak hebben ze al een vakopleiding in eigen land gehad. Op zich is deze internationale instroom toe te juichen. De geschetste, vooral wat betreft het voortraject gebrekkige situatie, zet de Nederlandse studenten echter wel op achterstand.

Onder meer de postacademische instellingen, productiehuis en/of ensembles zijn op de beroepsfase gerichte voorzieningen met ieder hun eigen specialisatie. Zij geven meer of minder systematisch invulling aan hun rol. Om te borgen dat aansluiting plaatsvindt tussen afgestudeerd toptalent en het internationale werkveld, is van de kant van deze instellingen meer maatwerk nodig. Gericht onderzoek naar de huidige praktijk kan aanknopingspunten bieden om de huidige situatie te optimaliseren. Er is bijvoorbeeld in de klassieke muziek nog onvoldoende zicht op hoe de fine fleur van jonge getalenteerde dirigenten, componisten en aankomende orkestmusici wordt doorgeleid naar een rol in de internationale top.

In '*Innoveren, vitaliseren!*', het recentelijk uitgebrachte Raadsadvies over de Nederlandse orkesten, is voorgesteld dat orkesten en conservatoria gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor de instroom van orkestmusici en de talentontwikkeling van jonge componisten en dirigenten. Trainingstrajecten en stageplaatsen kunnen hierbij behulpzaam zijn. Verder dienen de orkesten hun aannamebeleid periodiek te evalueren en heroverwegen.

Dans

Dans is de meest fysieke van alle kunstvormen. Dat stelt specifieke eisen aan de ontwikkeling van talent; een danser is in feite kunstenaar en topsporter tegelijk. Talent moet op (zeer) jonge leeftijd herkend, begeleid en geschoold worden. Van oudsher gebeurt dat op de balletscholen, tegenwoordig manifesteert talent zich echter op veel meer plaatsen.

Behalve om actieve scouting, vraagt talentontwikkeling in de dans om versterking van de voortrajecten, aanzienlijke aanpassingen in het dansvakonderwijs en een goede samenwerking tussen de opleidingen en de partijen in de beroepspraktijk.

Evenals de conservatoria kennen ook de dansopleidingen een grote instroom van buitenlandse studenten, die vaak in eigen land al een vakopleiding hebben gehad. Positief is dat dit internationaal toptalent genereert, zorgt voor culturele interactie, nieuwe internationale netwerken en de kennismaking met andere methodes. Anderzijds beperkt dit de ruimte voor Nederlandse studenten. Om de concurrentie met het buitenland het hoofd te bieden behoeft de Bachelor dans een nieuwe inrichting, gekoppeld aan de vooropleiding. Dat maakt het mogelijk dat klassieke en eigentijdse dansers op jonge leeftijd hun HBO-diploma kunnen behalen.

Om te kunnen excelleren is, behalve een hoogwaardig onderwijsaanbod voor dansers én voor dansdocenten, een streng selectiebeleid noodzakelijk.

De dans van de toekomst vraagt ook om flexibeler dansonderwijs. De danstaal is zeer dynamisch geworden en door interdisciplinaire en interculturele kruisbestuivingen is een breed cross-over gebied ontstaan. Anders dan vroeger horen professionele dansdocenten daarom van alle markten thuis te zijn. Zij moeten, vaak in een multiculturele omgeving, in allerlei stijlen doceren, dansen en choreografen. Deze veelzijdigheid vraagt om een verbreding van het curriculum en samenwerking met andere partijen. Binnen de opleidingsfase zouden er voor toptalent bovendien meer individuele trajecten mogelijk moeten zijn die niet worden overheerst door regels maar zich kenmerken door persoonlijke aandacht.

Belang en rol van de dansopleidingen in Nederland zijn voor de sector evident, reden waarom deze zich medeverantwoordelijk opstelt voor de verdere ontwikkeling van uitstromend talent. Dat talent manifesteert zich vervolgens op festivals, in productiehuzen en via door het Fonds voor de Podiumkunsten gesubsidieerde trajecten en producties. Ook de vrije sector met zijn talrijke musicalproducties en televisie vormt een belangrijke arbeidsmarkt voor dansers.

Voor de overgang van opleidings- naar beroepsfase moet onderscheid worden gemaakt tussen uitvoerende en scheppende danskunstenaars. Voor choreografen bestaan met de invoering van de basisinfrastructuur voldoende voorzieningen op het gebied van talentontwikkeling. Zo is er veel aandacht en steun voor beginnende choreografen, die na hun dansopleiding een masteropleiding kunnen volgen en daarna bij verschillende productiehuzen hun eerste producties maken. Voor dansers is dat niet het geval. Niet alleen de kwalitatieve aansluiting is al jaren een punt van zorg, opleidingen zouden daarnaast meer rekening moeten houden met de praktischeisen. Aansluiting is echter een complexe gedeelde verantwoordelijkheid tussen opleiding en arbeidsmarkt.

Voor beginnende dansers geldt dat professionele gezelschappen meer ruimte zouden moeten bieden aan nieuw talent. Ook later in de beroepsfase zijn er voor zowel dansers als dansdocenten nauwelijks mogelijkheden om hun ontwikkeling een extra impuls te geven. Aparte aandacht in de dans- en theatersector verdienen de alternatieve trajecten voor talentontwikkeling die zich met name richten op cultureel divers talent en dito geïnspireerde kunstvormen. Samenwerking en coproducties met opleidingen, productiehuisen, gezelschappen en festivals in de basisinfrastructuur kunnen jong talent in aanraking brengen met de gevestigde orde en vice versa. *Best practices* kunnen daarna mede worden uitgedragen door bijvoorbeeld de sectorinstituten.

Theater

Kinderen en jongeren met belangstelling voor theater vinden vaak hun weg naar jeugdtheaterscholen, vooropleidingen theater of jongerentheatergroepen die zich vooral richten op cultureel divers talent. Zulke instellingen brengen hen de eerste acteursvaardigheden bij en blijken in de praktijk een goede kweekvijver te zijn voor talent dat doorstroomt naar het kunstvakonderwijs of interculturele talentontwikkelaars. Het opleidingsaanbod voor theatermakers en regisseurs is de laatste jaren echter sterk gegroeid, onder meer als gevolg van de toegenomen diversiteit aan theatervormen. Dat werpt de vraag op of de instroom, kwaliteit en uitstroom zich voldoende verhouden tot wat het werkveld aankan.

De verhouding tussen de bachelor- en masterplaatsen zou heroverwogen moeten worden ten faveure van de ruimte voor masters. De verschillende acteursopleidingen zouden gebaat zijn bij een duidelijker identiteit met een onderscheidend opleidingsprofiel. Hierbij kan men bijvoorbeeld denken aan profielen die het werken in interdisciplinaire verbanden faciliteren, die zich toespitsen op acteren in film- en televisieproducties en die ruimte geven aan inter- en multiculturaliteit. Andere aandachtspunten ten aanzien van de opleidingsfase zijn het verdwijnen van de bekostiging voor de tweede studie en de consequenties die dit heeft voor theatermakers in spe. De verjonging van studenten die hierdoor plaatsvindt pakt niet positief uit omdat het (leren van het) vak om enige geestelijke bagage vraagt. Het absorptievermogen van de theaterwereld lijkt kwantitatief redelijk in balans als het gaat om de uitstroom van de Nederlandse en Vlaamse acteursopleidingen. Daarnaast is het werkveld voor acteurs het afgelopen decennium uitgebreid in verband met film- en televisieproducties.

De beroepspraktijk is nauw betrokken bij de lespraktijk van de vier HBO-theateropleidingen. Zowel de instellingen in de basisinfrastructuur als de door het Fonds voor Podiumkunsten gesubsidieerde gezelschappen werken met studenten en jonge acteurs. Het is belangrijk dat zij ook expliciet verantwoordelijkheid nemen om deze talenten te begeleiden en verder te brengen. Er is voor acteurs namelijk geen postacademische opleiding en de productiehuisen richten zich voornamelijk op regisseurs en makers.

Sinds de invoering van de basisinfrastructuur is de ontwikkeling van talent binnen de podiumkunsten gezien vanuit een ketengedachte waarbij vooral theatermakers en regisseurs na hun opleiding via een productiehuis bij een gezelschap komen. Een andere mogelijkheid is dat zij functioneren als zelfstandig maker en zich na een traject bij een productiehuis aanmelden bij het Fonds voor de Podiumkunsten voor eventuele ondersteuning. De samenwerking tussen de betrokken instellingen is sindsdien verder geïntensiveerd. Dat lijkt voorlopig positief, niettemin is het van belang om de werking van de structuur van de keten en de mogelijkheden voor of knelpunten in doorstroming van makers naar een zelfstandige positie in het werkveld kritisch te bekijken en te volgen.

Podiumkunstantalent kan niet zonder podium en publiek. Het is daarom belangrijk dat ook de podia zich committeren aan talentontwikkeling. Het Theater Instituut Nederland organiseert weliswaar reprisetournees van jonge theatermakers, maar dit ontslaat podia niet van verdere verantwoordelijkheid voor het programmeren van nog relatief onbekende makers.

Productiehuizen

De over het land verspreide productiehuizen in de basisinfrastructuur hebben de taak gekregen om pas afgestudeerd talent in de podiumkunsten verder te ontwikkelen. De productiehuizen verschillen per discipline, qua methode en werking. In april publiceren zij een inventarisatie van hun doelen en voorlopige resultaten sinds de invoering van het nieuwe stelsel.

De productiehuizen komen opnieuw aan de orde als de Raad de werking van de basisinfrastructuur evalueert.

De aandacht zal daarbij uitgaan naar het vastgelegde aantal productiehuizen, hun profilering, onderlinge afstemming en de kwaliteit van hun activiteiten. Een en ander wordt mede bekeken in het licht van talentontwikkeling en de brugfunctie naar de praktijk. Punt van aandacht zal ook zijn of er voor de zogenoemde werkplaatsfuncties nog voldoende ruimte bestaat, samenhangend met de mogelijkheid om te werken zonder productiedwang en functies als onderzoek en ontwikkeling. Tenslotte is de vraag of alle productiehuizen in de nieuwe structuur voldoende middelen hebben om structureel volwaardige producties te faciliteren.

Sectorinstituten

In de praktijk blijken de sectorinstituten zeer verschillende instellingen te zijn, waarvan de al dan niet prille geschiedenissen, feitelijke taken en accenten sterk samenhangen met de specificiteit van de sectoren en eigen taakopvattingen. Des te nuttiger is het dat zij inmiddels een periodiek overleg hebben opgezet.

Gelet op de hiervoor gesignaleerde kansen en bedreigingen ten aanzien van talentontwikkeling, lijkt het voor de hand liggend de sectorinstituten hierin een rol te geven. De Raad vindt hierin enige terughoudendheid noodzakelijk, aangezien menig sectorinstituut al zwaar beladen is in relatie tot de beschikbare capaciteit. Effectiever dan deze instellingen op te zadelen met een extra taak is om ze te vragen binnen de vigerende taken aandacht te schenken aan de ontwikkeling en manifestatie van (top)talent.

Dat is met name logisch in relatie tot de functie educatie, informatie en reflectie, de functie nationale en internationale promotie en de functie afstemming en coördinatie.

De gang van zaken in de filmsector heeft inmiddels geleerd dat er per sector eerst een agenda en concrete doelen moeten worden geformuleerd en vervolgens coalities moeten worden gevormd, zowel binnen de sector als met andersoortige publieke en private partners.

3. De derde vraag luidt: voldoen de beleidsinstrumenten binnen het cultuurbeleid om de aansluiting tussen het kunstvakonderwijs en de arbeidsmarkt te versterken? De nadruk ligt bij deze vraag nog op lineair denken en gekende economische perspectieven. Een eenduidig antwoord is niet mogelijk. Bovendien ontbreken bruikbare onderzoeksgegevens. Empirisch is vastgesteld dat veel van de benoemde beleidsinstrumenten bijdragen aan waardevolle en renderende creatieve praktijken.

Arbeidsmarkt of werkvelden

De vraag weerspiegelt het meest direct de eerder genoemde, ook in de Tweede Kamer geventileerde zorg over het arbeidsmarktperspectief van afgestudeerden in de kunstensector. De discussie over het emplooi dat kunstenaars en creatieve professionals weten te vinden is echter een andere dan die over de betekenis van, respectievelijk voorwaarden voor, talentontwikkeling. De nuancering is noodzakelijk in het licht van dit advies. Daarnaast kan er een meer fundamentele en wellicht verhelderende kanttekening worden geplaatst bij de notie 'arbeidsmarkt'.

Het begrip suggereert een directe, eenduidige relatie tussen opleiding en beroepsuitoefening, zoals die lijkt te gelden voor bijvoorbeeld leraren, verplegers en technisch tekenaars. Maar alom is bekend dat de praktijk van afgestudeerden van het kunstvakonderwijs in vele opzichten gemengd is en blijft. En dat deze praktijk zich daarom, minstens ten dele, onttrekt aan voorspelbare carrièrepaden, arbeidsrelaties en (bij)scholingstrajecten die kenmerkend zijn voor vrijwel alle beroepen waarvoor het HBO opleidt.

Kunstenaars en creatieve professionals zijn werkzaam in commerciële en niet-commerciële contexten, zij werken afwisselend autonoom of in opdracht, bewegen zich binnen en buiten voor de hand liggende artistieke praktijken. Zoals ook voor universitaire opleidingen vaak geldt, leveren kunstvakopleidingen competenties op die welkom blijken in zeer uiteenlopende professionele omgevingen en werksituaties. De inkomsten hieruit vertonen navenant grillige patronen, zoals ook blijkt uit de recentelijk door uw ministerie uitgebrachte publicatie 'Kunst in cijfers'.

In de kunsten duidt het begrip arbeidsmarkt dus op een veranderlijke, gevarieerde en vaak onvoorspelbare vraag van een dito verzameling werkgevers, opdrachtgevers en kopers. Ook omdat het aandeel van zelfstandigen zonder personeel zo groot is, zijn conventionele begrippen over arbeid en inkomen, betaald werk, maandloon en werkloosheid niet tereikend.

Daarmee zou de gevarieerde en veelal initiërende beroepspraktijk van kunstenaars en creatieve professionals wel eens vooruit kunnen wijzen naar een model dat van groot belang is voor de manier waarop in de toekomst wordt gekeken naar arbeidsvraagstukken, werkgelegenheid en de rol die kennisproductie en waardecreatie innemen in de postindustriële economie.

Op grond van voorgaande constateringën biedt het begrip werkvelden een aanzienlijk adequatere beschrijving van de professionele omgevingen waarin kunstenaars hun capaciteiten inzetten.

Waar bij de tweede vraag aan de orde was hoe de cultuurpolitieke instrumenten functioneren in het licht van talentontwikkeling, staat bij deze vraag de relevantie van verschillende werkvelden en economische zelfstandigheid voorop. Idealiter faciliteert de culturele basisinfrastructuur beide perspectieven. Het artistiek functioneren blijft echter de belangrijkste legitimatie. Met de introductie van de basisinfrastructuur is tegelijkertijd een aanzet gegeven tot een stelsel dat prioriteit en samenhang aanbrengt in de productie en distributie van kunst en cultuur.

Ontbrekende onderzoeksgegevens daargelaten, is het evident dat de relatie tussen 'afnemers' en (top)talent nog niet optimaal is. Dat vergt inzet van de kant van zowel de opleidingen als de culturele instellingen. Beide partijen hebben in dezen een verantwoordelijkheid. De kunstvakopleidingen dienen te benoemen hoe zij zich tot de verschillende werkvelden verhouden. Culturele instellingen dienen zich vervolgens waar te maken als podium, platform en intermediair naar het publiek.

De Raad wil de evaluatie van het flankerend beleid van de WWIK afwachten alvorens op dit onderwerp terug te komen. Met name de instrumenten van organisaties als Kunstenaars & CO en Kunst & Zaken zijn immers gericht op het vergroten van ondernemerschap en het uitbreiden van werkvelden.

Onderzoek

Het begin van dit advies somt de onderzoeksvragen op die uitstaan. Duidelijk moge zijn hoe complex het onderzoeksgebied is als het gaat om kunstenaars, hun beroepspraktijk en hun werkvelden. Met verwijzing naar het recentelijk uitgebrachte Raadsadvies over digitale cultuur en media *Netwerken van betekenis*: het instellen van een kennisnetwerk kan bijdragen aan het ontsluiten en aggregeren van de enorme hoeveelheid informatie die reeds is verzameld, zowel op wetenschappelijk als op praktisch niveau. In dit verband kan ook worden gedacht aan minder conventioneel alumni-onderzoek waarbij wordt ingespeeld op de genoemde nieuwe modellen rond werk en inkomen die samenhangen met kennisproductie en waardecreatie. Een coördinerende rol van uw ministerie ligt het meest voor de hand.

Slotopmerkingen

1. Op sectoraal niveau zijn in dit advies verscheidene (aanzetten tot) aanbevelingen geformuleerd. De Raad signaleert kansen en bedreigingen ten aanzien van talentontwikkeling die op een aantal punten vragen om nadere bestudering en vertaling, en verder om tijd en enig geduld. Een algemene conclusie heeft betrekking op de culturele en sociaal-economische condities waarin talent zich manifesteert en gedijt. Talent is gebaat bij een culturele omgeving die kritische massa én diepgang biedt om tijdens verschillende stadia van ontwikkeling voor nieuwe impulsen te zorgen. Talent verhoudt zich telkens op een eigenzinnige wijze tot zijn omgeving en poogt zich daarvan bewust te onderscheiden. Met andere woorden: bevordering van de substantie - in het kunstvakonderwijs, vanuit de instellingen in de basisinfrastructuur, in het opdrachtgeverschap, in de kunstkritiek en kunstbeschouwing, in het internationaal cultuurbeleid - zal gunstig uitwerken op de condities waaronder talent zich ontplooit.

De focus op (top)talent dwingt tot inhoudelijke verdieping, scherpere reflectie en een sterk internationaal georiënteerde vakuitoefening. Het beleidsinstrumentarium moet daarop anticiperen. Tegelijk vraagt talentontwikkeling om een context die voor een rijke, breed geschakeerde voedingsbodem zorgt; voor voldoende kritische massa. Het cultuurpolitieke instrumentarium zal zowel recht moeten doen aan het bewaken van de kwantiteit als aan het versterken van het gemiddelde niveau.

(Top)talent vraagt daarnaast om een sociaal-economische omgeving waarin het beleidsinstrumentarium een uitdrukking is van de wil tot fundamentele vernieuwing. De wil om dwars door disciplines en gevestigde sectoren nieuwe verbanden te leggen, samenwerking en investering te stimuleren en daarbij het risico op mislukking als een onvermijdelijke voorwaarde voor vooruitgang te accepteren. Een dergelijk ondernemend klimaat stimuleert het individu én het collectief. Het confronteert talenten uit verschillende sectoren en sociaal-economische domeinen - cultuur, wetenschap, bedrijfsleven - met elkaar, en zorgt zo voor een innovatieve omgeving waarin synergie kan ontstaan. Het ministerie is in dit proces zeker niet de enige regisseur. Maar via onder meer de sectorinstituten beschikt het over een instrument om de culturele substantie binnen de verschillende sectoren te versterken en daarmee bij te dragen aan de rol die talenten vanuit de verschillende sectoren kunnen innemen in een breder sociaal-economisch vernieuwingsproces.

2. Succesvolle scouting en ontwikkeling van (top)talent zijn in eerste instantie afhankelijk van de instrumenten *buiten* het cultuurbeleid. Blijven er zaken liggen op het terrein van onderwijs en sociaal beleid, dan zullen reguliere cultuurpolitieke instrumenten dat slechts ten dele kunnen compenseren. Om die reden heeft de Raad zich in dit advies een aantal opmerkingen veroorloofd ten aanzien van de MBO- en HBO-kunstvakopleidingen.

3. De argumenten voor een volwassen voorzieningenniveau op het gebied van kunst en cultuur zijn gelegen in de maatschappelijke waarde daarvan, of daarbij nu de nadruk ligt op een principieel wenselijk klimaat of op het verlangen om toptalent te laten schitteren en te kunnen exploiteren. De afgelopen periode zijn grote inspanningen gedaan om te komen tot een adequate culturele basisinfrastructuur. De 1.0.-versie van dit stelsel is een jaar operationeel. Aandachtspunten vanuit het perspectief van talentontwikkeling zijn met name de balans in de voorzieningen, de brugfunctie van postacademische instellingen en productiehuizen ten opzichte van de praktijk, de mate waarin fondsen zijn gericht op toptalent en internationalisering en de bijdrage van de sectorinstellingen.

4. De belangstelling voor (top)talent en voor een beleidsinstrumentarium dat het herkennen, begeleiden en profileren daarvan faciliteert, is niet louter de uitdrukking van de tijdsgeest. Toch is het niet los te zien van de tendens om jeugdige sporters steeds vaker in topsportinternaten onder te brengen, amateurs zich via televisie in enkele weken op te laten werken tot musicalster of popzanger, en ontwerpers een paar jaar na hun eerste professionele daad uitzicht te bieden op de mondiale eretitel 'Designer of the Year'. Het sterrendom betovert en zorgt voor publieke identificatie.

Zo groot als de waardering voor de ster in de kunsten kan zijn, zo groot is de verwarring over de wijze waarop kunstenaars feitelijk werken. Er is weinig begrip voor wat de opleiding, ontwikkeling en vakpraktijk van kunstenaars feitelijk inhoudt. De vraagstelling die aan dit advies (en in het bijzonder aan de verwoording van de derde vraag) ten grondslag heeft gelegen, getuigt daarvan. Het zou de discussie over zaken als opleidingscapaciteit, marktkansen en de maatschappelijke rol van kunstenaars een belangrijke impuls geven, wanneer het cultuurpolitieke beleidsinstrumentarium geïnformeerd zou worden door een realistischer beeld van de actuele kunstenaarspraktijk. De Raad meent dat kunstenaars en creatieve professionals in allerlei domeinen een werkpraktijk verkennen of vertegenwoordigen die een voorbeeldwerking kan hebben voor het denken over nieuwe arbeidspatronen, kennisontwikkeling en toekomstige economische structuren.

Totstandkoming advies

Dit advies is voorbereid door een ad hoc commissie onder voorzitterschap van Hans Esmeijer, Gedeputeerde Cultuur van de provincie Gelderland. De leden werden gerekruteerd uit bestaande raadscommissies: Endry van Velzen/commissie Architectuur en Stedenbouw, Gert Staal/commissie Beeldende Kunst en Vormgeving, Hildegard Draaijer/commissie Podiumkunsten/Dans en Amateurkunst en Cultuureducatie, Geurt Grosfeld/commissie Podiumkunsten/Muziek en Laura Minderhoud/commissie Podiumkunsten/Theater. Ook de vaste commissies van de Raad leverden bijdragen. Het secretariaat lag in handen van Madeleine van Lennep en Lotte Ravenhorst.

De commissie nam kennis van verzamelde relevante informatie, inclusief twee zeer recentelijk verschenen rapporten: de analyse van het kunstvakonderwijs van de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie en de evaluatie van de WWIK.

Zij kwam tussen medio november en medio maart zeven maal bijeen. Ter toetsing van haar bevindingen vond medio februari een expertmeeting plaats met een kleine twintig deskundigen uit het veld (zie bijlage).

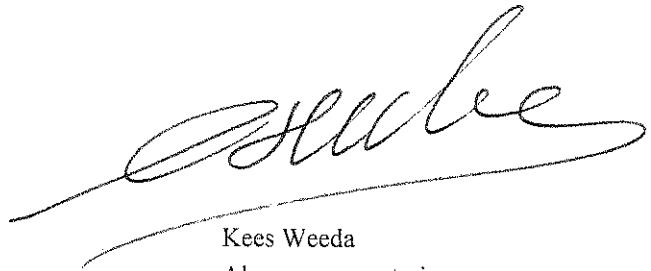
Afsluiting

Onder verwijzing naar het traject dat in het begin van dit advies is geschetst, ziet ook de Raad de resultaten van de uitgezette (onderzoeks)vragen graag tegemoet. Hij hoopt dat de hier opgetekende inzichten door de verschillende betrokkenen worden gedeeld en dat in het veld wordt doorgedacht over de rol die verschillende actoren ten aanzien van (top)talent kunnen spelen. Hij komt op het onderwerp talentontwikkeling terug in zijn periodieke analyse van het culturele klimaat en de vertaling daarvan in een concrete beleidsagenda.

Hoogachtend,

Els H. Swaab
Voorzitter

Kees Weeda
Algemeen secretaris

Bijlage

Deelnemers expertmeeting talentontwikkeling 16 februari 2010

Mieke Bernink	docent Masteropleiding Film
Jan van Bilsen	directeur School voor Jong Talent Koninklijk
Conservatorium	
Lex ter Braak	directeur Fonds BKVB
Freek van Duijn	voorzitter commissie Podiumkunsten
Henk Heuvelmans	hoofd afdeling Klassiek/Hedendaags Muziek Centrum
Nederland	
Willem Hillenius	voorzitter college van bestuur Artez
Marijke Hoogenboom	lector Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten
Teunis Ijdens	onderzoeker Cultuurnetwerk
Dingeman Kuilman	directeur Premsela
Klaas Kuitenbrouwer	programmamanager Virtueel Platform
George Lawson	directeur Fonds Podiumkunsten
Hans Nieuwenhuis	directeur Opera Studio Nederland
Janny Rodermond	directeur Stimuleringsfonds Architectuur
Leo Spreksel	artistiek leider Korzo

Afwezig met afmelding

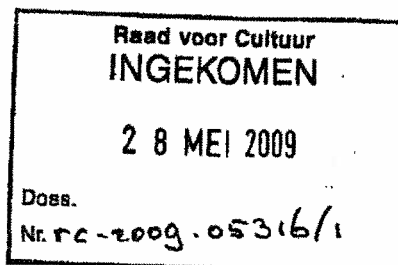
Guus Beumer	directeur Marres en NAI Maastricht
Ole Bouman	directeur Nederlands Architectuurinstituut
Anita van Dolen	programmeur Melkweg
Peggy Olislaegers	huisdramaturg Dansateliers
Henk Pröpper	directeur Letterenfonds
Jan Zoet	directeur Rotterdamse Schouwburg
Marc van Zijp	zelfstandig adviseur

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

> Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

Aan de Raad voor Cultuur
RJ Schimmelpennicklaan 3
2506 AE DEN HAAG

Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.minocw.nl

Onze referentie
DK/B&B/124372

Datum **26 MEI 2009**
Betreft Advies talentontwikkeling

Geachte bestuur,

Ik vraag u mij te adviseren over de ontwikkeling van talent in de culturele sector en hierbij het accent te leggen op de aansluiting van de bestaande instrumenten voor talentontwikkeling op de arbeidsmarkt. Deze vraag vloeit voort uit mijn brief aan de Tweede Kamer over het kunstvakonderwijs van 16 maart jl.

De brief aan de Kamer behandelt met name de aansluiting van het kunstvakonderwijs op de arbeidsmarkt. Ik ben met de brief de toezegging nagekomen om de Kamer te informeren over de mogelijkheid tot en wenselijkheid van een strengere selectie van studenten door kunstvakopleidingen.

Op basis van gesprekken en bestaand onderzoek ben ik in de brief tot een drietal conclusies gekomen:

- Het beschikbare onderzoek geeft geen sluitend beeld over het kunstvakonderwijs en de beroepspraktijk van kunstenaars, maar is goed genoeg voor een aantal indicaties.
- Uit de visitaties van de kunstvakopleidingen blijkt dat de basiskwaliteit van het kunstvakonderwijs niet ter discussie staat. De kwaliteit is wel voor verbetering vatbaar als het gaat om de voorbereiding op de arbeidsmarkt.
- Het kunstvakonderwijs sluit bij een aantal studierichtingen onvoldoende aan op de arbeidsmarkt. De werkloosheid ligt boven het HBO-gemiddelde, de afgestudeerden zijn kritisch over de wijze waarop de opleiding voorbereidt op de arbeidsmarkt en de inkomenspositie van afgestudeerden van het kunstvakonderwijs is slechter. Ook stel ik vast dat de gesignaleerde problematiek zeker niet uitsluitend, maar wel het meest pregnanter naar voren komt bij de studierichting autonome beeldende kunst.

Ik heb het kunstvakonderwijs en de vertegenwoordigers van de beroepspraktijk gevraagd om met een open en constructieve houding de bestaande problemen met betrekking tot de aansluiting van het kunstvakonderwijs op de arbeidsmarkt nader te analyseren en hiervoor oplossingen aan te dragen. Daartoe is onder meer een structureel overleg nodig tussen het kunstvakonderwijs en de kunstsector.

Datum
26 MEI 2009
Onze referentie
DK/B&B/124372

Bovendien heb ik de HBO-Raad gevraagd om voor het eind van het jaar een sectorplan op te stellen met mogelijke oplossingen voor de gesignaleerde problemen, ook op het gebied van de kwaliteit van het kunstvakonderwijs. Ik heb de HBO-Raad met name gewezen op de problematiek in de (autonoom) beeldende kunstsector. Met de HBO-Raad heb ik afgesproken dat hij bij de ontwikkeling van het sectorplan de adviezen van uw Raad betreft. De afgelopen jaren heeft u immers in verschillende adviezen een aantal knelpunten met betrekking tot het kunstvakonderwijs benoemd. Ik verwacht van de HBO-Raad dat hij hierover met u het overleg zal aangaan.

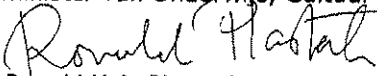
Daarnaast vraag ik u om een apart advies over talentontwikkeling in de cultuursector. Het gaat hierbij niet om een oordeel over het sectorplan van de HBO-Raad, maar om uw advies over de kwaliteit van de afgestudeerden en de beleidsinstrumenten voor talentontwikkeling binnen het cultuurbeleid. Ik vraag u in uw advies de volgende vragen te beantwoorden:

- Voldoet de kwaliteit van de afgestudeerden aan de behoefte aan (internationaal) toptalent?
- Voldoen de beleidsinstrumenten binnen het cultuurbeleid om talent verder te ontwikkelen tot toptalent (o.a. postacademische opleidingen, productiehuisen, de rol van sectorinstituten op dit gebied)?
- Voldoen de beleidsinstrumenten binnen het cultuurbeleid om de aansluiting tussen het kunstvakonderwijs en de arbeidsmarkt te versterken?

Ik vraag u mij nog dit jaar te adviseren. Het sectorplan van de HBO-Raad, het hernieuwde overleg tussen onderwijs en arbeidsmarkt, een beter (cijfermatig) onderzoek en uw advies over talentontwikkeling kunnen dan alle dienen als bouwstenen voor eventuele beleidswijzigingen. Daarnaast wordt dit jaar de WWIK (Wet Werk en Inkomen Kunstenaars) geëvalueerd, alsook het flankerend beleid. Deze onderzoeken houden direct verband met de positie van de kunstenaar op de arbeidsmarkt en bieden daarom ook inzicht en een handvat voor verbeteringen. Tenslotte noem ik in dit kader het eerder aangekondigde onderzoek naar de postacademische instellingen in de beeldende kunstsector, dat ook dit jaar zal worden verricht.

Met vriendelijke groet,

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Dr. Ronald H.A. Plasterk